

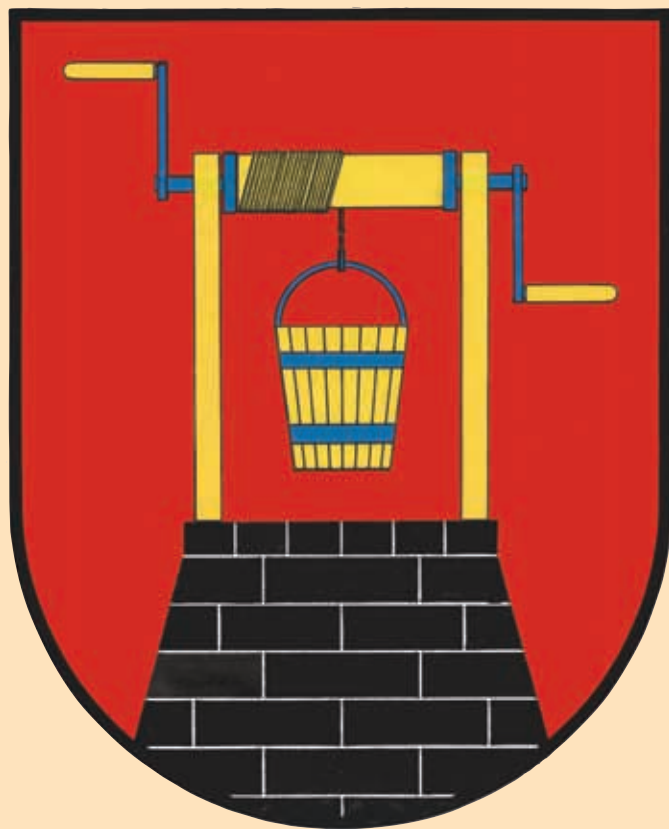
PAMĚTNÍ LISTY OBCE PONIKLÁ



1354-2004

Milí přátelé, sousedé, chalupáři a hosté!

Obrňte se trpělivostí a s trochou shovívavosti vykročte s námi ponikelskou historií. Nebude to podrobná studie, a proč také, to ponechme kronikářům, archivářům, historikům a znalcům. Staňme se protentokrát jen nezaujatými čtenáři, či spíše jen skromnými nahlížeči do starých záznamů. S chutí do toho!



13. a 14. století

V dobách osídlování, které se ve zdejší oblasti dělo proti toku řeky Jizery pronikáním do lesů, táhnoucích se do hor na linii Kumburk, Bradlec, Tábor, Kozákov, procházela přes Krkonoše do Slezska už ve 12. století nejméně jedna stezka. Po vpádu polského knížete Boleslava Křivoústého (1110) do Čech patřily prostory horního Pojizeří mocnému staročeskému rodu Markvarticů, kteří měli ve svém erbu lva. Markvart (1158) byl dvořanem krále Vladislava II. Jeden z jeho potomků, Jaroslav z Hruštic, purkrabí na Boleslavi, později zvaný **Jaroslav z Valdštejna** (1234–1269), vystavěl pravděpodobně hrad Valdštejn a jako dědictví dostal území při levém břehu řeky Jizery.



Erb Valdštejnů

Jeho vnuk **Jan z Valdštejna** (1305) je pokládán za zakladatele hradu Štěpanice. Štěpanické větvi Valdštejnů patřila Poniklá asi dvě stě let, než tato větev vymřela a hrad zpustl. Ovšem jiná vlastnická větev Valdštejnů přesídlila do Horní Branné a do Lomnice.

V té době, nazývané kolonizační, dochází k osídlování oblasti německým (převážně) a českým obyvatelstvem. Vznikají tzv. lesní lánové vsi. Na ně navazují menší řadové vsi, kde je uspořádání usedlostí volnější, dvorcové, a osídlení je rozptýlenější. Tvoří ho samoty nebo skupiny domů s pozemky rozloženými kolem dvorce. Toto raně středověké osídlení bylo později ovlivněno stavbou kostela (14. stol.), kdy se pro kostel vybíralo místo uprostřed vsi.

Název obce, tak jak to bývá obvyklé, může napovědět o způsobu jejího vzniku. Vznikla totiž vytvořením vsi podél potoka vlévajícího se do Jizery. Kolmo na průběh potoka byly vytvořeny tzv. lány a v každém z nich byl statek. Uspořádání prvních statků bylo velmi jednoduché. Čeští Slované nemívali dlouho pec, ale jen otevřené ohniště. Později se vyvinula pec s ohništěm, tj. oheň se umísťoval před otvor do pece a dým se rozptyloval po místnosti. Ještě později vznikl dymník – dým už neodcházel jenom dveřmi či otvory ve stěnách, ale začal odcházet otvorem ve stropu volně na půdu. V takové jizbě se bydlelo až do konce čtrnáctého století. Říká se jí dymnice. V okénku byla měchuřina.



Ponikelská fara.

Ale k **názvu obce**. Ottův slovník naučný uvádí vznik názvu obce od vlastnosti potoka – ponikat – tj. mizet, ztrácet se (staročesky) a znovu se objevit. Poniklá jako „poniklá” voda, jejíž příčinou jsou zdejší krasové jevy.

Historik V. Krolmus se ovšem domnívá, že se jednalo o „poniklé” místo, tedy kdysi osídlené a z nějakých důvodů opuštěné a navrhoval archeologický výzkum, snad kvůli zdejším jeskyním, ke kterému ale nikdy nedošlo. Jeho názoru chybělo průkaznější doložení.

Zmínky o obci jsou mnohem starší, ale **první písemná datovaná zmínka** je z roku 1352, kdy patřila Poniklá Heniku z Valdštejna. Její kostelík, tehdy dřevěný a zasvěcený sv. Mikuláši, je uveden v soupisu arcidiecéze pražské. Ovšem první podrobněji zapsaná zde žijící osoba je farář Martin z Poniklé, a to roku 1354. Z archivního pramene z Jablonce nad Nisou uvádí doktor Václav Mattauch zmínku o obci už z roku 1241. Vyplývá z ní, že nejstarším obydleným místem, starším než původní roubený kostelík, je statek u Holubců (Jindráčků čp. 248).

My se sice chceme opřít o pevnou půdu pod nohama, ale musíme k tomu mít i úřední doklad, proto se přidržíme historicky přesně doloženého faráře Martina a s ním pospěšme dál. Vládne král Karel IV., před šesti lety založil universitu a v Anglii nyní představuje průměrná délka života 25 let. Právě totiž končí jedna z nejdešivějších morových epidemií v Evropě. Přišla z Orientu, trvala čtyři roky a pokosila 25 milionů Evropanů. Po čtyři staletí pak nehrozilo Evropě přelidnění.



Mapa ponikelského katastru, namalovaná na zdi školy.

15. a 16. století

Nálezy zlata na Rýchorách a časté zprávy o nálezích drahých kamenů přilákaly do Krkonoš mnoho cizinců, hlavně Vlachů, a začalo se rozvíjet důlní podnikání. Počátkem 15. století začínají **první drobné důlní práce** i v Poniklé. Těží se železná ruda a je zpracovávána ve Štěpanicích a později v Hrabačově, kde bývaly na říčním toku hamry.

Možná překvapí, že například většina kopce u hlavní silnice proti staré lávce přes Jizeru k nádraží je vlastně havířská halda. A bylo těch samostatných šachtic a kutacích polí v Poniklé jistě přes třicet. Není divu, že má obec ve znaku rumpál s okovem a šachticí. Byl jí přidělen

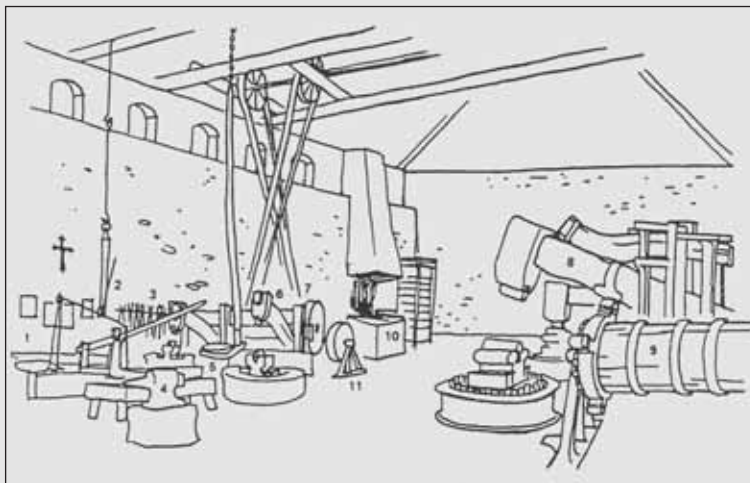
až ve století osmnáctém. Současně se zpracováním rud se v Krkonoších začalo objevovat i sklářství. První zmínky o něm jsou ze Sklarske Poręby (1366) a od Vysokého nad Jizerou (1377), že by pozdější Sklenařice? I když se v Poniklé sklářské písky vyskytují, tavicí pece se zde nestavěly. Sklářství se rozšířilo na Rokytnicku a kolem Rýžoviště.

Se zpracováním rud (potřeba dřevěného uhlí) i se sklářstvím (výroba potaše) stoupala spotřeba dříví, přesto zde tehdejší lovci z panské družiny lovili nejen jeleny, bobry a tetřevy, ale i vlky, rysy a medvědy. Spory při honitbách tak upřesňovaly územní požadavky a urychlily i vznik prvních podrobnějších map.

Roku 1492 se štěpanické panství zásadně rozdělilo. Oblast štěpanickou, tj. se vsí Poniklou, získal Heník z Valdštejna, přesídlený do Branné, a část druhou Hynek z Valdštejna (Jilemnice, Mříčná, apod.).

Rok 1533 byl katastrofálně suchý. Úroda sena a obilí byla nepatrná. Lidé trpěli hladem a dobytek zachraňovali tím, že již v únoru sundávali došky se střech a řezali je dobytku na řezanku...

Kronika „Jindráčkova“ statku v Poniklé líčí berní a robotní povinnosti zdejších občanů v polovině šestnáctého století: – Poněvadž šlechtické statky v okolí Jilemnice stačili obdělávat robotníci z okolních vesnic, z Poniklé poddaní nejezdili pravidelně v týdnu na robotu, ale měli spíše řadu povinností. V zimě svázeli dříví k Jizeře ke květnovému plavení a v květnu ho skutečně plavili do Horní Sytové. Ponikleští poddaní často jezdili na daleké potažní roboty mimo štěpanické panství. Formani jezdili pro ječmen do Jičina nebo Hořic, na trhy do Turnova, Bakova, Mladé Boleslavi... Od června se svázelo „štětinkové“ seno od Labské studánky, Kokrháče, od Bílé skály, od Kozi a Kotlové boudy. Štětinkové porosty – tráva smilky tuhé se sekaly jednou za tři roky.



Hamernická dílna z r. 1505. 1 – manipulační stůl; 2 – váhy na železo; 3 – nářadí; 4 – kovadlina; 5 – zavěšená sedačka; 6 – „švanchamr“; 7 – transmisií převod na setrvačnicková kola s valem stlačujícím chvosty hamrů; 8 – bočně nadhazovací hamr; 9 – val stáhnutý zděřemi, osazený litinovým kroužkem s nadhazovacími palci; 10 – výheň; 11 – brus

Když na podzim nastaly panské hony, šli poddaní povinně nadhánět zvěř. Tíživou povinností bylo přeživování jedné panské kozy přes zimu na své píci od sv. Václava do sv. Filipa, někdy i sv. Jana Křtitele, dle toho, jak brzy na horách sešel sníh, až do příchodu panského „kozáka“, který panské kozy z celé vsi odehnal i s kozlaty na letní pastvu ke Kozí nebo Kotlové boudě. Aby ani v zimě poddaní nezháleli, nařizovala vrchnost sepředení šesti liber lnu od sv. Martina do Tří králů.

Každoroční hrouda másla z každé krávy, velikonoční vejce, pouťový koláč, desátek z ovesných a žitných mandelů, posvícenský bochník chleba a vánoční „oblač“ lnu pro kněze, to byly již další méně tíživé povinnosti.

(časopis Pod horami)

V polovině 16. století se těžba železných rud zastavila. Obec v té době dostává vzácný dar od Jana z Valdštejna. Je to nádherný zvon, zavěšený roku 1555 na roubenou ponikelskou zvonici. Z doby o něco pozdější (1581) pochází i **první údaj o velikosti obce**. Je z urbáře štěpanického panství a uvádí v Poniklé 63 usedlostí. Zmiňuje též první krčmu. A robotní povinnost o žních – 45 dnů. V té době patřily Poniklá, Víchova a Branná mezi tři největší vsi panství. V tomto roce už vládne v Čechách další ze zvláštních českých panovníků – Rudolf II. Evropští mořeplavci zatím obepluli svět a zakládají kolonie. Renesanční osvěta vrcholí.

17. století

Dýmné jizby na českých vsích se postupně mění ve světlé. Kouř teď uniká do otevřeného komína v černé kuchyni. Nadále je však zapotřebí jedno maličké ohniště – k osvětlování místnosti loučemi. Dohořívající nedopalky padají do škopku s vodou...

V době panování Rudolfa II. (1576–1612) ztrácejí Valdštejnové štěpanické (branské) panství (1606) a jeho novým majitelem se stává Václav Záruba z Hustířan. Tou dobou vznikají tzv. **Vlašské knihy**, popisující hornictví a hutnictví, spojené s mnoha pověstmi a legendami. Sem se uvádí i vznik prvních legend o pánu hor, Krakonošovi, i když ho tenkrát ještě nazývali Rýbrcou. Byla to doba, kdy se statky měnily ve velkostatky a šlechta zároveň podnikala s nerostným bohatstvím.



„U Kavanců“ – dnes požární nádrž.

Řemeslníci vyráběli srpy, kosy, plechy, zařízení pro mlýny a pily, ale později děla, dělové koule, pušky a muškety. Po bojích 30leté války nastává i v Poniklé doba úpadku. Lidé utíkají výš do hor, aby se uchránili před válkou. Často tak vznikají první boudy.

Vojevůdce **Albrecht z Valdštejna** vlastnil branské panství kuriozně pouze necelý rok 1632, kdy je velmi levně od Václava Záruby z Hustířan pořídil (zkonfiskování, tj. zabavení majetku) a obratem prodal svému švagrovi **Ottovi Bedřichovi, hraběti z Harrachu**.



Jedna z možných podob dřevěného ponikelského kostelíka.

V polovině století uvádí berní rula (1654) v Poniklé 25 obydlených statků a další tři pusté. Téměř celé století je ve znamení stálého ekonomického nedostatku (války-Branná byla roku 1646 vypálena Švédy, velká zadlužení, nespokojenost poddaných, četná povstání, tvrdá církevní nesnášenlivost, rebelie rokytnických havířů, obrácení na víru v Jablonci nad Jizerou a v Bratrouchově). Po bitvě na Bílé Hoře byli ze země vyháněni nekatoličtí kněží, což se stalo i knězi z Poniklé. Evangelíci, kterých byla tenkrát v Poniklé většina, křtili své děti ilegálně. Evangeličtí kněží přicházeli tajně ze Slezska.

Dřevěný ponikelský kostelík dosloužil a přestavuje se ve **zděný barokní kostel**. Je postaven ještě bez věže, ta se velmi zdařile přistavěla později, a je roku 1682 vysvěcen sv. Jakubovi Většímu. Místo věže fungovala ještě stará roubená zvonice stojící vedle kostela, která měla tři zvony. Největší z roku 1601, darovaný majitelem panství, panem Adamem mladším z Valdštejna, prostřední z roku 1555, darovaný panem Janem z Valdštejna, a nejmenší zvon z roku 1623, darovaný panem Václavem mladším Zárubou z Hustířan. Prostřední zvon jako jediný přečkal další válečné nástrahy, a je tak dodnes nejstarší pamětihodností obce Poniklá. Nejstarší zvon je 66 cm vysoký a má 99 cm v průměru. Je na něm nápis: „Tento zvon slit jest ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoucímu a nebeské říši léta Páně MDXXXXXV od Petra z Mladé Boleslavi“. Přibližnou představu, jak asi tehdejší zvonice vypadaly, získáme, když se zajedeme podívat do Rovenska pod Troskami. Tam ale, jak je známo, zvony zvoní od určité doby obráceně, tj. srdcem vzhůru a korunou zvonu dolů.

Koncem 17. století se obci daří. Nejstarší údaj o počtu lidí z roku 1691 zde uvádí 520 osob. Podle ungeltního registru (1657) patří Poniklá zpracováním lnu a tkaním plátna ke známým českým vývozcům.

Zemi teď vládne rod Habsburků. Leopold I. si vydržuje obrovskou armádu proti Turkům. V Evropě je nejbohatší zemí Španělsko. Dováží pohádkové množství zlata. Ale i rostliny, které později zmírní v Evropě hlad: kukuřici, brambory, fazole a rajské jablíčko.

18. století

Roku 1701 se stává majitelem branského (bývalého štěpanického) panství **Ferdinand Bonaventura, hrabě z Harrachů**. Od Harantů z Polžic a Bezdruzic kupuje zpět bývalou polovinu, tj. panství jilemnické, což je ekonomicky prozíravé, neboť se po 209 letech rozštěpení opět spojují území panství v jeden celek.

V obci se rozšiřuje pěstování lnu, osivo se dováží ze zahraničí, aby bylo dozrálé, a je často majitelům statků předáváno zdarma nebo za nízkou cenu. Nevolnictví tak začíná zvolna přecházet v levné kupování rozptýlené pracovní síly. Roste počet přadláckých i tkalcovských živností. Mění se názor na vzdělání. Do té doby bylo výsadou šlechty a církve. Teď se ve vsích objevují učitelé.

Prvním doloženým učitelem v Poniklé byl roku 1725 pan Jan Fišera, který učil žáky po domech. Na podnět rychtáře Jindřicha Fišery koupila obec roku 1738 chalupu U Jirů a zřídila v ní **první školu**. Učil zde Václav Rychlovský a narodil se tu i jeho syn Jan, který se stal později známým pražským vlasteneckým biskupem. Učivo zahrnovalo čtení, psaní a počty. Učebnice nebyly. Žáci pracovali s knihami, romány či náboženskými spisy, které učitel sehnal. Často s pouhým textem na tabuli. Povinnou obecnou školu zavedla císařovna Marie Terezie roku 1774 a síť škol se začala rozšiřovat.

Tato osvěcená panovnice zavedla i tzv. „Ohňový patent“. Aby se mohlo „v tom ohňovém místě na zvon udeřit“. Vznikly jednoduché nařízené zvoničky, později obedněné a zastřešené, které se stávaly skladištěm hasičiho nářadí v obci. Zprvu jen vědra a sekery, pak ho přibývalo, a tak začaly vznikat první hasičské zbrojnice.

Celou druhou polovinu století se v Poniklé opět těží železná ruda. Hrabě Harrach pro ně vystavěl v Arnoštově nový hamr.

Počátkem roku 1775 propuklo selské povstání ve Rtyni a rozšířilo se na celé Podkrkonoší. Byla vytvořena tzv. selská vláda, kterou vedl rychtář Antonín Nývlt. V dalších dnech vznikla nová ložiska v Maršově, Hostinném a Vrchlabí a rychle se šířila i do panství v Branné a v Jilemnici. Povstání se zúčastnil i ponikelský Michal Tomíček, budoucí rychtář obce, i když nedobrovolně, protože rozkacení sedláci od Náchoda dávali cestou přibývajícím rebelantům podmínku: buď s nimi jeden muž ze stavení ihned půjde, nebo vzbouřenci „posadí na střechu obydlí červeného kohouta!“ Naštěstí se mu podařilo už na Přívlače nenápadně se ukrýt v jednom chlévě,



Hasičská zbrojnice v expozitūře.

jak píše jeho vnuk PhMr Josef Kramář ve svých pamětech, počkat, až povstalci vyrazí k Vysokému nad Jizerou a vrátit se domů.

Povstání bylo do týdne vojensky potlačeno, ale přispělo k urychlení hospodářských změn i k pozdějšímu zrušení nevolnictví (1781). Znamenalo to pro občany všech panství větší rozšíření osobní svobody, i když část roboty zůstala zachována.

Císař a král Josef II. vydává tzv. **Josefinský katastr** (1789). Od této doby se všechny pozemky měst i vsí začaly evidovat popisnými čísly (domy o něco dříve). Na odlišení domů či sousedů stejného jména si lidé vytvářeli označení jiné, tzv. příšlapky, přísrabky, správněji přídomky. Vznikaly odvozením od zaměstnání, např. U Truhlářů, U Zedníků, U Kovářů, či podle místa, kde dům stál – V Dolích, V Křoví, Na Vršku, ale nejčastěji podle jména – U Tomášů, U Vítků, U Danehlů (Daniel), podle příjmení – U Kavanů, U Holců, U Fišarů či podle rozdělení statku – U Jindráčků stateckých, U Jindráčků chalpeckých i podle množství domů – Plúchovo Město.

V tomto století se v Poniklé narodil významný muž (1752). Podařilo se mu zachránit před zničením českou národní kulturní pamětihodnost. Byl to již zmíněný vlastenecký **biskup Jan Rychlovský**. Byl skvělým kazatelem i varhaníkem i spisovatelem. Když rakouská vláda hledala finanční zdroje po napoleonských válkách, rozhodla se její státní pokladna roztavit stříbrný oltář sv. Jana Nepomuckého z chrámu sv. Víta v Praze. Biskupu Janovi se podařilo apelací na nejvyšších místech, aby tato památka zůstala národu zachovaná (od roku 1796 byl v tomto chrámu kanovníkem).

JUDr. Miroslav Holubec uvádí o tomto století v historii Holubcova statku (U Jindráčků), kdo byli a jak žili výměnkáři: Když starý hospodář pouštěl statek mladému, určil si „výměnek“, který jej a jeho manželku zajišťoval až do smrti. Tak když v roce 1778 Tomáš Holubec postupoval statek synům Adamovi a Tomášovi, nechal si zaknihovat zápis: „Vejměnek prodávající sobě činí – byt, teplou světnici, světlo a službu až do smrti. Kdyby ale pro něho ve světnici těsno bylo, tehdy sobě malou světničku na dvoře vyměňuje. Takovou by sobě postavit mohl, na kteroužto světničku by dříví od hospodáře dostati musel. Dále pro živění každoročně 7 strychů žita, 5 strychů ovsu sutého,



Reinišův statek č.p. 340.

1/2 větele lněného semene sít, 2 záhony pro zelí. Tento rok 1779 dvě krávy mezi hospodářovejma pásti a také z jeho obroku krmiti. Budoucně ale, jestli při živobytí zůstane, tehdy jen jednu krávu k držení dovolenu míti bude, též kousek lesa, od vykázaného pařezu až dolu pod buk k vodě. Co on, prodávající, z téhož kousku lesa potřebovati nebude, to po jeho smrti zase k statku případně – 1 třešně nad Ševcovy, třetí díl z hrušek a za okny jablek, z obojího osetí třetí snop bráti bude”.

Výtvarný ráz typických ponikelských roubených domů té doby ozvláštňují charakteristicky členěné **lomenice**. Bývají jednoduché, předsazené, často ve třech polích, ozdobené balustrádou, tzv. „kočičí procházkou”. Na rozdíl od německých ostrých štítů jsou otupené valbou, šikmou stříškou, nazývanou kabřinec. Pod ním je vodorovně umístěné záklopové prkno nesoucí často nápis s letopočtem i jmény stavebníků nebo stavitele. Krásný a starý nápis má záklopa statku Tomášova:

*„Pochwalen bud Jezjss Kristus až na wieki.
Deg Buh sstiesti domu tomu,
wistawiel sem newjm komu.
Kdo w nim po mnie bidleti bude,
mnoho milosti od Pana Boha nabude,
bude-li se Pana Boha báti
a Jeho swatá přikázánj zachowáwati.
Toto stawenj wizdwiżeno gest s pomocj Bożj
a s nákladem poctiwého muže Rudolfa Tomásse
Ano 1762 dne 12. czervna. ”*

Koncem osmnáctého století vládne z Vídně císař František I., opírající se hlavně o tajnou policii. Tento krajně podezíravý a zakomplexovaný člověk velmi přibrzdil i české země.

V osvícené Evropě probíhají vlastenecká hnutí, mocnáři Evropy se snaží zachovat vazbu na minulost, ale politika se už neobejde beze slov vlast, lid, svoboda. Evropa zatím zůstává převážně zemědělská, ale už klepe na dveře průmyslu.

19. století

Maličké ohniště s loučí ve výklenku během století postupně zaniká. Tento osvětlující krbeček, propojený s černou kuchyní, sloužil i k přihřátí jídla či nahřátí rukou v zimě při předání. Postupně ho nahrazuje olejová, karbidová a petrolejová lampa. Kromě pece na chléb už existují kamna s kamnovcem (nádoba na vodu). Později vznikne zděný sporák. Jizba se mění v tzv. světnici.

U statků se vyvíjejí i včelařské úly. Už to nejsou jenom vydlabané či ztrouchnivělé duté kmeny stromů, tzv. kláty, či nádoby upletené z proutí, omazané hlinou a obtočené slámou, ale už se stloukají i jednoduché dřevěné skříňky. Některé kláty mají nádherné dřevorezby.

Majitelem branskojilemnického panství zůstává po celé století **rod Harrachů**.

V Poniklé se ke kostele přistavuje **zděná věž** (1804) a jsou na ni přemístěny zvony. Roubená zvonice mizí. Končí obnovená těžba železných rud. Michalu Tomíčkoví, hospodáři, pekaři i kramáři, který se stal v Poniklé rychtářem, a jeho ženě Eleonoře, dceři havíře, se narodil syn Karel, další významný rodák. Po vystudování práv se zúčastnil bouřlivého Slovanského sjezdu. Byl zvolen poslancem českého zemského sněmu za Vrchlabsko. Psal do Národních listů a Slovanu (1814–1903).

Roku **1824** je v Poniklé uvedeno už 200 usedlostí. Hlavní cesta vede z údolí kákovského potoka kolem rudných dolů na Staré hůře k faře (bývalý panský dvůr), kolem kostela k Zabylému a Jizeře (z Grauparovy mapy – PhDr. Jaroslav Kaván, CsC).

V letech **1820–1835** bylo po celých Krkonoších velmi rozšířené pašeráctví. Z Pruska se nepřístupnými cestami na krosnách přenášel hlavně levný cukr (v Čechách ještě nebyly cukrovary), dále káva a velmi nekvalitní, jenže velmi laciný pruský tabák. Pašeráků bylo tolik, že musela být zřízena speciální pohraniční stráž a často docházelo i ke krvavým střetům. V té době vypukla v Poniklé epidemie cholery a zemřelo na ni 25 lidí (1832).

O rok později (1833) je dostavěna největší hospodářská usedlost obce, tzv. **Krejčův statek**. Má patrovou komoru s bohatě vyřezávanou lomenicí a pavlačkou. Hlavní lomenice tzv. lomnického typu na čelní straně nad obytnou světnicí je v Podkrkonoší vzácná.

Na Jizeře klapávalo několik mlýnů. Přívlacký, ponikelský, mladkovský... Hospodář přivezl obilí a mlynář si jako odměnu za práci část obilí ponechával. Vsupalo se nahoře do koše (náspyky), která se neustále chvěla, propadlo

Z těch školních mojích dob utkvěla mně v paměti a nemělo polekalo, že jsem školu svůj pokojně opat nemohl, udalost, že dne 21. října 1823. vznikl ve škole v N. hod. dopoledne ohně, když právě žáci I. třídy ve škole byli. Tehdáž paní učitelová Lieserová měla ten, a sučila ho ke třetí také na kuchlovské kamnech, ve vyučovací místnosti. Ten ten na kamnech, se vzněl a poněvadž kamna blízko dveří byla, chytily od horkého lnu takové sloupky u dveří a dvě samy a hořely. Pan učitel Lill, který právě v první třídě učil, se toliko bál, že opomenul zákusní čici, aby, dokud snad ještě mohli, dvořmi vyběhli a se zachovali. Tito měli žáci, nevědouce se počat mají, zůstali ve vyučovací místnici, zalezli pod školní stolicí, když tak. Plouho zůstali, až lidé z obce, po nastalém potřísku se aběhovi k okním vyučovací místnosti zebřiky přistavěli, okna proloukali a děti ven vytahali. Z této šk. bylo 18 propálením poškozeno, z mého 3, mezi nimi: učitelův chlapec Eduard Lieser, zomřely a mimo to jeden chlapec na jedno oko oslepl. Škola byla uhájena, neshořela, avšak nářek rodičův poškozených dětí byl zácelomný a hubováním a prohlášením učitele o jeho manželky bylo ukrytí. Takového nářku jsem já, tehdáž 14letý chlapec nikdy nepočil, proto jsem nad tím stnul a kolik dní se se spánkem vylohoval. Já byl tehdáž zákusní II. třídy, proto jsem dopoledne ve škole a tedy při té katastrofě přítomen nebyl. Byl jsem v té době, když ten ohně povstal, u p. Plynáčka na nějaké hořince. Pro učitele Liesera mělo to nestěti ten nemlýv náleží, že /.

otvorem běhounu a drtilo se a mlelo mezi oběma kameny. Odtud se posouvalo do rukávce či pytlíku, kterým neustále třásl hasačert, a mouku tak skrz něj prosíval. Hrubé otruby sjížděly ven do jiné nádoby. Vesnické mlýny často mívaly i další přidavná zařízení, jako byl krupník na odstraňování slupek z ječmene.

Z ponikelského mlýna pocházeli předkové semilského rodáka, známého politika té doby, JUDr. Ladislava Riegera (Křištof Rieger roku 1688, mlynář).

Rok 1848 – revoluční rok Evropy. Poslední vládce, který se dal korunovat českým králem, Ferdinand V., zvaný Dobrotivý,

po občanské revoluci ve Vídni abdikuje. Je zrušena robota v celé Evropě (kromě Ruska). Nejbohatší zemí na světě, zvanou „dílna světa“, se svými technickými vynálezy (parní stroj, lokomotiva, mechanické stavy na zpracování bavlny) stává Velká Británie. Technologické, finanční i obchodní znalosti se odtud rychle rozšiřují. Průmysl potřebuje silnice. První silnice je ražená skalami proti toku Jizery z Mladkova (1856). Stáčí se kamenným mostem přes původní brod k Vysokému. Navazuje na ni stará formanská cesta přes Přívlaku, a tak se tehdy zlepšilo i spojení Poniklé s Hradskem.

Urychluje se i vývoj zemědělství. V úhoru se pěstují okopaniny, zvyšují se výnosy. Jsou likvidovány roubené chlévy trpící vlhkostí a staví se zděné. Začíná se objevovat nové zemědělské nářadí. Na rozdíl od průmyslu je však postup změn pomalejší.

O deset let později přimaširovalo po této nové silnici prusácké vojsko na bitvu u Hradce Králové. „... a na ně chtěl z Havlíčkova kopce střítlet starý Tuláček (Mladčů)... ale díky jiným přihlížejícím bylo střele zabráněno a Poniklá ušetřena zásahu vojenských jednotek.“ (PhDr. J. Kaván). Vojenskému zásahu se obec vyhnula, ale nezůstala ušetřena jiného děsivého zásahu (podrobněji JUDr. Miroslav Holubec):

„Ve válečném roce 1866 zemřelo na tyfus 10 osob. Počátkem října se objevila cholera a za pouhých patnáct dní zemřelo 23 osob. Koncem října pak ještě další 4 osoby na tyfus. I tehdy v některých rodinách zemřelo více osob, jako např. z čp. 25 dva synové Jana Holubce, z čp. 84 matka a dcera Tomíčkovy, z čp. 112 Marie Hanušová s ročním vnukem a z domu čp. 205 manželé Jáchim a Anežka Hájkovi. Kolik žalu a utrpení tyto epidemie v naší obci způsobily! Kolik hrůzy a strachu o své milé tehdejší lidé prožili, neb nikdo si před zákeřnou chorobou nebyl jist. Co bylo pláče v postižených rodinách, kolik dětí osiřelo, kolik rodičů ztratilo děti a kolik manželů životního partnera!“



Mladkovský mlýn.

Podle sčítání lidí k 31. 12. 1869 měla Poniklá včetně Nové Vsi 1586 obyvatel. Z toho Nová Ves 141. V té době bydlelo v jednom domě průměrně sedm osob. Deset dětí v rodině nebývalo výjimkou.

V druhé polovině 19. století se velmi rozvinul **spolkový a osvětový život**. Další rodák, František Vítězslav Janoušek (1845-1897), se zabývá hudební literaturou a osvětovou činností.

Ochotníci zakládají divadlo Svornost (1864), na které pak navázala **Vzdělávací ochotnická jednota Josef Jiří Kolár**. Kromě četných divadelních představení provozovala i knihovnu a přispívala finančně např. dětem ve škole, vdovám a sirotkům. Zprvu se hrálo u Tomíčků (Danehlů), u Pičmanů a pak od roku 1899 u Holubců v bývalém hostinci na půdě. Holubcovi pak přistavěli sál a později i jeviště v horní části obce blízko kostela. Hrávalo se ve dvou partách, dokonce i dvacet představení za rok. Výpravy byly náročné, nechyběla hudba, tance a dbalo se na garderobu i zvukové efekty, i když bylo jeviště osvětlené jen karbidovými lampami.

Ve spolek se sdružují i místní **hasiči** (1884). Nosí už jednotné uniformy, blůzy z hnědého sukna a kožené přilby s lesklými kovovými hřeby. K hašení mají nejen opěrné, ale i hákové a nástřešní žebříky, tlumnice a plátěná vědra na vodu. Navíc i ruční táhlovou stříkačku, skrytou v kolně nedaleko kostela. U obecné školy, jejíž první budova byla postavena roku 1876, mají vyhrazený prostor k lezeckému výcviku.

Roku 1888 se v obci rodí budoucí skvělý grafik, malíř a spisovatel **Jaroslav Skrbek**, profesor akademie.

Vzniká **Tělovýchovná jednota Sokol** Poniklá (1892). Začíná se rozšiřovat sport. Cvičenci cvičí v jednotných oděvech prostná i na nářadí, navštěvují veřejná cvičení v jiných obcích a pořádají výlety. Od osmdesátých let se velmi rychle rozšiřuje turistika. Poniklé turisté se účastní velkého veřejného sportovního vystoupení na IV. Všesokolském sletu.

Školička je sice ještě malá, o patro nižší a mnohem užší, ale už se nesrovnatelně zkvalitnila podmínky pro žactvo i školní výuka. Názorným příkladem z té doby jsou zachované mapy katastru obce a jejího okolí (1885) na stěnách vstupní chodby od pokrokového učitele a spisovatele **Josefa Šíra**, který v Poniklé několik let působil.

Klapání domácích tkalcovských stavů „na cukr-na kafe“ začíná pomalu umlkat a ustupovat tovární velkovýrobě. Tkalcovna firmy **Adolf Prellog** Dolní Rokytnice zahajuje v Poniklé provoz své pobočky (1876). Třípodlažní budova plná kvalitních mechanických stavů (roku 1881 jich měla 114) využívá sílu výkonné vodní turbíny i parního stroje (lokomobilu) a převádí ji pomocí řemenic a konopných lan na transmisi v jednotlivých odděleních, jak bylo tehdy obvyklé.



Rodný dům Jaroslava Skrbka.

V horní části obce založili pánové Horna a Černý firmu na **výrobu skleněných perel a ozdob**. Nejprve se vyráběla tzv. svazkovi-
na, tj. perle foukané z barevného
skla a navlečené na nitě. Později
čím dál složitější perličkové vá-
noční ozdoby, které firmu i ve
světě proslavily.

Koncem století (1896) za-
hazuje provoz **mechanická přá-
delna Palme-Stumpe**, a není to
horský len, ale levná americká
bavlna, co se tu zpracovává.
Zaměstnává kolem 150 lidí.
Vyřadila z provozu stávající mlýn
„Na Hluku” a zcela změnila způ-
sob života místních lidí. Její tři
Francisovy turbíny už dosahují
výkonu až 500 kW podle stavu vody a parní stroj má výkon 1000 kW. Rada Stumpe, který odkoupil akcie spoléháníka
a stal se majitelem, upadl však po dvou letech provozu firmy do dluhů a spáchal sebevraždu. Přádelnu pak vedla jeho
dcera Anna a dařilo se jí úspěšně.

Na hotovou silnici u Mýta navázala další silnice vedená podle řeky směrem na Jablonec (1872), ale moc dlouho
ani často po ní formani už nejezdili. Vyrostla jim silná konkurence.



Železniční trať.



Továrna Seba v roce 1959.

Dne 29. 8. 1898 obdrželi hrabě Harrach, purkmistr Jerie,
okresní starosta Zubatý, továrník Hanney a prokurista
Hübner koncesi pro stavbu **železné dráhy Martinice-
Rokytnice** (s případným jejím pokračováním do Horního
Polubného). Tato železnice i přes nepřízeň zdejšího horské-
ho počasí byla postavena v rekordním čase, za pouhých 14
měsíců, a získala pro Poniklou rychlé dopravní spojení nejen
s Prahou, ale i s celou měnicí se Evropou.

Zdokonalující se technika ovšem ještě neodstraňuje vel-
kou chudobu. Boje s ní se ve většině evropských zemí začíná
konečně ujmít stát. Prvním státem, který přijal sociální zá-
kony zaručující všem občanům starobní a nemocenské po-
jištění a nárok na důchod, bylo Německo (osmdesátá léta
století) a pak Velká Británie. Toto zajištění je však ještě pri-
mitivní a velice chatrné.

20. století

Ponikelská světnice se zařizuje nákladnějším nábytkem. Ten už nestojí na pálených cihlách, podlahy jsou dávno z prken, ale zdaleka ne ve všech prostorách domu, i když se pohodlí a vkus začínají rychle přibližovat městu. Malované truhly a skříně už také zmizely. Místo „svatého koutu“, který v rohu chalup býval po celý rok, se objevuje jednou za rok kout nový, vánoční, betlém a stromeček.

Zpracování dřeva a lesní hospodářství patří za **hraběte Jana Nepomuka Harracha** k velmi kvalitním v zemi a stojí za zmínku, že tento muž založil nejen proslulou

rolnickou školu, ale i první krkonošskou přírodní rezervaci (1904). Je známo, že zakoupil ve Skandinávii jedny z prvních lyží a učil na nich lyžovat své hajné. Sekerník Vondrák z dolnoštěpanické pily je pak okopíroval.

Myslivecká morálka už neznamená jen lov, ale i odbornou činnost. Myslivci z povolání začínají rozšiřovat své řady i pro myslivce ze záliby, často o ty, kdo vlastní větší půdu a les. K prvním myslivcům v Poniklé a v Jestřabí patřily např. rody Kavanců, Kavánů, Jindráčků, Urbanů, Gebrtů, Vaničků, Hanušů, Hajnů...

Vznikají **další spolky**. Čtenářskohospodářský spolek „Palacký“, pěvecká jednota „Dalibor“ a „Dělnická tělocvičná jednota“.

Sebevědomá Evropa objevila automobil, letadlo, kinematograf a radioaktivitu. Silné dělnictvo už má odbory a mezinárodně se sdružuje. Objevuje se ovšem nový politický fenomén, národní zpupnost, nacionalismus (pro posílení národní moci můžeme cokoli!).

Poniklá po zásadním rozhodnutí začíná v Nové Vsi u Jizery stavět **jednotřídní menštinovou německou školu** – expozituru (1906).

Tohoto roku zemřel v obci po svém představení známý český loutkoherec z Nové Paky Vilém Maizner. Loutkářský rod Maiznerů byl stejně proslulý jako rod Matěje Kopeckého. Vilém Maizner je pohřben vpravo při hlavní cestě ponikelského hřbitova.

*„Poniklá, ležící zčásti na území s krasovými jevy a nad mohutnými ložisky křemičitého písku, neměla snadno přístupné **zdroje vody**. Dnes již jen málokdo pamatuje na různé studánky a studně, kam se chodívalo pro vodu.*

Nejznámější býval pramen v hoření Poniklé nad kovářem Kavancem – Kavánem, kam se jezdívalo pro vodu i na stříbření foukaných perlí, dále to byly různé studny, jako u školy, pod Palmovými (Jiroušovými), velmi hluboká studna



Krápníková výzdoba ponikelské jeskyně.

s okovem u Srubovských na Novotném kopci, studánka pod Kobrovými, Podedvorcem, pod Krafkovými a další, ale vždy vadila vzdálenost pramene a v době sucha kolísání vydatnosti vodních zdrojů.

V dolní Poniklé byl nejznámější pramen tzv. Dobrá voda pod Hájkovými v blízkosti bývalého pekařství a hostince U Paulů (Hladíků), který byl struhou i trubkami veden k pekaři Holubcovi, studánka byla i u Palasů, u Holců – Kavánů, cestáře Jirouše a další v Nové Vsi.

Proto po Poniklé byla rozváděna voda strahami po obou stranách potoka a z Hořených Dol kolem bývalé fary byla přiváděna další (tato stružka je ještě v provozu). Pochopitelně byla to voda povrchová, silně znečištěná. Proto část občanů Poniklé již před rokem 1909 se postavila za okamžitou **výstavbu vodovodu**. (Tento záměr byl realizován až po 60. letech s mezidobím, kdy v roce 1946 byly zachyceny prameny v Hořených Dolích)."

(PhDr. J. Kaván, Pod horami).

„My, níže podepsaní občané a příslušníci obce Poniklé podáváme tímto slavnému c. k. Hejtmanství... svoji stížnost na zacházení s naší užitkovou vodou, kterou nám jest upotřebiti jak na vaření tak i pro dobytek... Berouc se dědinou od shora dolů teče od čísla k číslu. Tu pak má každý svoje koryto k nabírání, které však slouží zároveň k vymívání a čistění všech špinavých věcí v obydlí lidských se nalézajících. Tak se perou poplivané a zašpiněné hadry, pokálené pleny od malých dětí, plivátka a noční záchodky se vymívají, všechno prádlo se vymáchá na této vodě. Upotřebený carbid z acetylénových aparátů a vnitřnosti z poražených zvířat se též vyčistí na této vodě a i špína z omytých podlah se do ní lyje jako se i někdy vyčerpá žumpa záchodoviny u jednoho čísla, a u druhého... Není tedy divu že není to žádána voda k potřebě nýbrž je to smrdutá hnojívka vši možné barvy a hustoty, kterou nechce ani dobytek pít... Co však je horší, že se stavbou nové silnice jsme o tuto špínu docela přišli. Starý tok musel být přeložen a zřízen tak, že tvoří nyní zároveň rygol podél silnice... Avšak dno rygolu toho jest velmi řídké a pohltí všechnu vodu tak, že nám nezbude ani kapky a musíme pěkně ten čas co silnice postavena nositi vodu ze vzdáleného potoku..."

(Poznámka: Dopis není jazykově upravován).

Roku 1910 už jsou odstraněny zbývající náhrobky kolem kostela a je dokončena silnice vedoucí k Jestřabí. Poniklá má snad nejvíce obyvatel v celé své dosavadní historii – 2 066 občanů. Zájmu o přírodu a krajinu je učí „Včelařský spolek" a pobočka „Klubu českých turistů".

Roku 1914 se rodí dva významní občané obce: **Zdeněk Palme** (1914–1945), český letec a vlastenec, pocházející po matce z Jindráčkova statku. Bojovník R. A. F., královské letecké síly v Anglii. Zahynul koncem 2. sv. války a je pohřben a ctěn ve skotském městě Tain.

Profesor MUDr. Zdeněk Reiniš, DrSc (1914–1984), český vědec. Prezident Mezinárodní angiologické unie, specialista na aterosklerozu a preventivní kardiologii (převe-



Stavba vodovodu v 60. letech.

deno do jazyka počátku dvacátého století: Zkoumal cévy, krevní oběh, srdce a hledal, jak jejich onemocnění předejít).

„Řada Čechů žila vždy v jiných zemích. Po vypuknutí **1. sv. války** (1914) projevila část z nich protirakouský postoj a vstoupila do vojska. V Paříži se občané Poniklé, Přívlaky či Nové Vsi zařadili do pluku cizinecké legie k rotě „Nazdar“, která bojovala u Arrasu. V Itálii se utvořil pluk výzvědný. V Rusku vznikla Česká družina a pak celá armáda, která se po revoluci (1917) odmítla spolupodílet na nových praktikách, nenechala se odzbrojit a procestovala v četných bojích celou Rusko až do Vladivostoku. Ve všech těchto legiích bylo celkem 39 zdejších občanů.”

(D. Vondráčková – Legionáři okresu Semily).

Po skončení nesmyslné poziční války (8 milionů mrtvých) sílí touhy po národních nezávislostech. Obnovuje se Polsko, rozděluje Rakousko-Uhersko, nezávislost získává Finsko a pobaltské země a vzniká Jugoslávie a Československo (1918). V čele nového státu je poprvé prezident. Filosof, spisovatel, pragmatik a demokrat Tomáš Garrigue Masaryk. Otto hrabě Harrach, nástupce po Janu Nepomukovi Harrachovi, který zemřel roku 1909 a je pochován v Horní Branné, ztrácí své panství i větší část pozemků, ale zůstává mu zmenšený jilemnický velkostatek.

Ve dvacátých letech má Poniklá 241 domů a 1647 obyvatel. Při obecné škole je zřízena hospodářská lidová škola, rodí se veřejná obecní knihovna a později škola měšťanská.

Roku 1924 probíhá slavnost odhalení pomníku padlým v 1. sv. válce. Základní kámen je z místního hřbitova, nástavba z Polubného. V předvečer byla uspořádána slavnostní akademie s ohňostrojem. Divadlo J. J. Kolár později hraje jako pietní vzpomínku hru Bílý lev, ve které hrálo přes sedmdesát postav. Tohoto roku zahajuje poprvé vysílání československý rozhlas.

Na 1. máje 1928 se poprvé rozsvítí v sále hospody U Holubců elektrické světlo (v celé obci až roku 1934).

Třicátá léta charakterizuje rozvoj živností pokračující 1. republiky. Poniklá byla autarktní obec (autarkie-z řečtiny soběstačnost, nezávislost) a téměř všechno, co člověk tehdy na vsi potřeboval, v ní prostě vypěstoval, vyrobil či koupil od sousedů. Hospodář ovšem často pracoval nejen na poli, ale i v prodejně a večer otvíral třeba domácí hospůdku. Práce měl moc, přesto si v neděli dopoledne našel chvíli i na návštěvu kostela.

V obci byly mimo jiné např. tyto **živnosti**: hospodáři, včelaři, kováři, řezníci, pekaři, cukráři, výrobní kořalek, obchodníci s potravinami, s látkami, s tabákem, s uhlím, s cementem, s pískem na mytí nádobí, ševci, krejčí, švadleny, modistka, holiči, kadeřnice, papírník, vazáč knih, promítač biografu, spousta hostinců, doktor, hodinář, hrobař a pohřební služba. Některé výrobky živnostníků byly známy i po širém okolí, např. „holubčáky“ – preclíky pekaře Holubce, nejdřív vařené, pak pečené a v určitém počtu navlečené na provázku.



Pomník obětem I. světové války.

V této době (1930-1938) existovala v obci **Masarykova letecká liga**. Letadlo, Bařův kluzák „Zlín VII“, na který se tehdejší občané slořili ze svých kapes a z vřtěřků několika divadelních představení a bálů a koupili ho za zlevněnou reřijní cenu, byl dřevěný okřídlený nosník se směrovkou a výřkovkou na konci, vpředu s křídlem a s prkennou deskou, kam se pilot přivazoval na sezení. Nořní pedály a řídící páka kniplu ovládaly lankem ocasní plochy. K vymřštění kluzáku do vzduchu se používalo gumové lano, přeložené do tvaru „V“ a rychle výřponované na povely Frantiřka Pitermana. Táhnut! Běžet! Třetí povel: Pustit! Na první povely natahovalo řest lidí lano, na další povel uvolnil zadák letadlo.

„Kluzák jsme měli uskladněný po stodolách. Musel se vřdy rozmontovat. Léřalo se ze Stráňky a mezi Krejřovým a Kocourkovým hájkem. Ale jen v neděli na podzim, kdy nebylo už řádné obilí. Dlouhé lety míval Vlāřa řimek, ale i Bohumil Skalský (Krejřů), třetí delší Jan Nechanický, tomu jednou fouknul nárazový vřtr a on spadl přímo na příd. Tak už na to nelezl. Také jsme udělali dva letecké dny (1936). Přijeli z Vrchlabi i z Mladé Boleslavi se svými větroni. Návřtěva byla veliká, vydělali jsme si na hangár. Po okupaci nám ho vrchlabřší Němci rozbourali a kluzák sebrali a odvezli. ” (Vzpomínka Josefa Pičmana)

I když se zástupci Společnosti národů pravidelně scházeli (Francie, Anglie, Itálie, Japonsko, Německo a od roku 1934 i SSSR), nedokázali udržet kolektivní bezpečnost a řasto naopak vyuřivali této organizace jen k vlastnímu prospěchu. Sílící nacionalismus aktivoval mohutnou německou menřinu (3 miliony) řijící v řeskoslovensku a ta se stávala zdrojem konfliktů v řásti pohraničí. Evropa byla znova na pokraji války.

Západní politici Hitlera neohadli. Jeho roztahování k východu naopak považovali za vynikající hráz proti kde si vzdálenému komunismu. Jeřtě po podpisu listin v Mnichově řekl Chamberlain k davu v Londýně: „Vezu mír pro tuto generaci. ” **Obětované Sudety** začalo obsazovat německé vojsko.

Dne 24. listopadu 1938 vřrhlo do Poniklé, odvolalo starostu a dosadilo Emila Knappeho z Rokytnice nad Jizerou.

„V tom řase již nastaly nesnáze s propustkami. Tím, že byla mezi nás, Roprachtice, Horní Syřovou, Vysoké nad Jizerou a Jilemnici natařena hranice, byli jsme odřiznuti od řvěta. A každý tam přeče za řárou někoho měl ři něco potřeboval, děti tam jeřřily do řkol. Začaly se vydávat propustky. Nejřřívě kus papíru s rařítkem. Pak s podpisem pana starosty. Potom s fotografií a potvrzením vrchlabského landrátu. Naposledy i zamítání a schůzky občanů u „rampy”,



Ponikelská polička.

kde bývalo každou neděli jako o pouti. Zatím Němci začali chvástavou propagandou připravovat volby. Konaly se 4. prosince 1938. Každý občan dostal dva lístky s proužkem. Na jednom byly pod proužkem tři jména: Hitler, Göring, Henlein (ja), na druhém byl proužek křížkem přeškrtnutý (nein). Jak demokratické volby to byly poznáme z toho, že Poniklá při „zábore“ měla 1742 obyvatel a volby dopadly 96 procent pro Říši. Strach. Pražský rozhlas stále vyzýval občanstvo, aby mělo rozum a volilo „ja“. Naši lidé byli z toho celí bezradní. ” (Z časopisu Pod horami)

Už 15. března 1939 obsadil Hitler celé Čechy a Moravu, přestože v Mnichově podepsal, že nemá jiné územní nároky. Evropští politici konečně pochopili, že se válce nevyhnou.

Z Poniklé se stala Pinklau a všichni živnostníci, obchodníci i škola museli vyměnit firmy za německé. Vznikl protektorát Böhmen und Mähren.

Byly zrušeny spolky, zabaveny kroniky, zčásti ukradeny divadelní kulisy a zatčeni např. spiritisté (tzv. média se obracela jistou metodou, která přišla z USA před první světovou válkou, na duchy zemřelých a hledala u nich pomoc. Spiritismem se zabývaly i některé evropské university). Z kostela byly sejmuty dva zvony k roztavení do dělových hlavních (staré zvony z let 1601 a 1623 byly sejmuty už za 1. světové války. Císařskokrálovský erár za ně alespoň zaplatil. Pak byly pořízeny dva nové zvony a ty dopadly stejně). Nejstarší zvon zůstal zase sám.

„V dubnu 1941 byla ohromná větrná bouře. Celé lesy ležely polámané. Podzím tohoto roku byl velmi chladný, 14. října byl mráz asi deset stupňů pod nulou. Marně se již pokoušeli zemědělci, kteří se opozdili, vykopat brambory. Nepomohla ani vyhlášená pracovní povinnost. Hned další den napadlo půl metru sněhu, který již setrval. Trčely z něj panáky obilí. Na saních bylo sváženo obilí a ze sněhu vyhrabávány hlavičky zelí...” (Glosy z dějin obce)

Tkalcovna Prellogg přešla na vojenskou výrobu. Šila batohy, torny, stanové dílce, řemeny a důtky pro dozorce vězňů. Od roku 1942 v ní bylo pracovně nasazeno 17 žen z Ukrajiny. S občany obce se stýkat nesměly.

8. května 1945 kapitulace Němců. Večer přijíždějí dva ruští důstojníci. Rudá armáda přijíždí od Harrachova 10. května a válka je s úlevou skončena.

„... začala úplná společenská euforie. Znova cvičil Sokol. J. J. Kolár hrál divadlo. Vznikl svaz mládeže. Na faře se scházela katolická charita. Fungovala knihovna. Týden co týden byly plesy. Na kostel se vrátil zpět jeden zvon.

V bývalém německém městě Vrchlaví se konal v roce 1947 župní slet. O rok později se konal v Nové Pace. Za rok alespoň jedno veřejné cvičení v Poniklé na hřišti. Roku 1950 byla akademie na sále. Pak Sokol postupně přecházel pod závody a závodní výbory...”

(Irena Nechanická, Pod horami)



Ponikelští sokolové.

Po **únorovém převratu** (1948) se celá republika pod vedením Klementa Gottwalda a jeho sovětských poradců začala rychle připodobňovat svému vzoru – SSSR (Svaz sovětských socialistických republik). Státní bezpečnost nacházela třídního nepřítele všude: v bývalých živnostech, na farách i v selských usedlostech. Hospodáři se potýkali s vrchností odjakživa, zažili konfiskace často z náboženských důvodů, ale padesátá léta tohoto století ukázala, že lze sebrat půdu i grunt a uvěznit hospodáře jaksi úplně bezdůvodně (např. Z. Miškovský z Roprachtic). A to v podmínkách míru.

„I když jsme staří, paměť jsme neztratili a máme stále před očima dobu před padesáti lety, kdy nevybíravým a násilným tlakem získávali představitelé režimu hodnoty a majetek našich rodičů a předků, bez ohledu na právní řád. Bylo to období, kdy začalo platit zcela jiné právo, právo násilí vládnoucí třídy, jehož heslem bylo – kdo nejde s námi, jde proti nám. Nelze zapomenout na odstraňování nepohodlných lidí do civilních táborů nucených prací a vojenských táborů nucených prací, do PTP, a to na neurčito. Pomocné technické prapory byly tzv. lehké, kde vojáci pracovali na stavbách, a těžké, kde pracovali v dolech, v podzemí. Vojenská služba u PTP trvala dva roky. Ale ti, kdo dostali z obce či z města do posudku „návrat nežádoucí“, sloužili déle, já kupříkladu plných třicet měsíců a deset dnů...”

(Vyňato z článku Bohuslava Skalského z Krejčova statku v Poniklé)

Už neznikají nezávislé spolky spontánně a dobrovolně, ale přikázaným nařízením. Objevují se tzv. společenské organizace, např. PO, OB, ČSŽ, SPŽ, ČSM. Pokračují sice hasiči, ale už to nejsou hasiči, ale požárníci. Sokol se mění v tělovýchovné jednoty, policajti v příslušníky a učitelé a učitelky v soudruhy a soudružky. Děti to pak zkracují. Začíná nácvik na I. celostátní spartakiádu (1955).



Stavba nového kravína v r. 1960.

Po velké agitaci se zakládá **jednotné zemědělské družstvo** (1957). Prověřování lidí a cenzura po krvavých událostech v Maďarsku přituhují, ale pracovní doba se už zkracuje, důchody se zvyšují a začínají odborářské rekreace. Výstavbou bytovek se zlepšily podmínky bydlení.

„Děti na prázdninovou rekreaci.

O letošních prázdninách pojedou 15 dětí, převážně zaměstnanců SEBY 12, na prázdninovou rekreaci. Letos poprvé pojedou děti našich družstevníků. Bylo tomu v době 1. republiky také tak?” (Z Ponikelského zpravodaje 1959)

Mateřská škola, zřízená koncem čtyřicátých let zprvu ve vilce pana Rychtáře (1947), byla po půl roce přestěhována do budovy obecné a měšťanské školy. Kvůli velkému počtu dětí byla rozšířena o jednu třídu v dolní části obce, ve vile továrníka (1959).

Počátkem šedesátých let otvírá zemědělské družstvo **nový kravín**, buduje stodolu, mostnou váhu, teletník a zařazuje do plánu výstavby sýpky, sklad hnojiv, a odchovnu mladého dobytka. Schvaluje i výstavbu šesti bytových jednotek. V tom čase se každou zimu konají velmi oblíbené závody ponikelských rejdovaček. V létě se staví druhý kravín. A před další zimou je vyměněna šindelová střecha kostela za plechovou (1965). Pracovní morálka je přesto slabá a nejsou dobré ani výtěžky.

Zato se pomalu uvolňuje kulturní život. Vychází pestřejší knihy, hodně překladů. České filmy inspirované italským neorealismem získávají světové ceny. Rádio začíná hrát The Beatles, český big beat a první sólopísničkáře. Ve městech se probouzejí divadla malých forem a na vsích regenerují divadla ochotnická. Divadlo Kolár se loučí s přívlackým sálem U Tryznů a přesouvá se do sálu SEBY. Sehraje Půlnoční mši a Pivovar v Sojkově. Pak už jen Pohádku o bídě (1968).

„Silný hukot projíždějících obrněných vozidel a tanků, doprovázený hřměním obřích letadel, rázem vyburcoval obyvatele nejen naší obce z klidného spánku. Dvacet let po válce a rozhlas hlásí, že se v Praze střílí. Proč? Co se vlastně děje? Strach a zmatek zavládl v myslích obyvatel. Nepřetržitý proud obrněných vozidel, nákladních aut s vojáky, ale také tanků projížděl naší obcí...po celé tři dny. ” (Anna Sehnalová, Mříčná)

„Téměř 150 000 členů vystoupilo ze strany samo, další neprošli prověrkami. Bezmála půl milionu lidí se stalo občany druhé kategorie. Nastaly čistky...Režim odstraňoval všechny osoby spojené s demokratizačním procesem... To lidi zastránilo. Výsledek voleb na podzim roku 1971 předčil všechna očekávání normalizátorů. Téměř 100 procent hlasů odevzdaných ve prospěch jednotné kandidátky Národní fronty svědčilo nejen o politické netečnosti znechucených občanů, ale i o obavě dát najevo své skutečné názory. Lidé se cítili podvedeni. ”

(Lenka Holubičková: Jak šel život aneb Benešov u Semil ve století dvacátém)

Roku 1971 byla v Poniklé dokončena dolení **samoobsluha**, vybudován **hlavní vodovod** (2300 m), vystavěna nová lávka přes Jizeru k nádraží a šest autobusových čekáren, dokončeno **koupaliště** a na Přívlace postaven televizní převaděč pro 1. program. Automotoklub má mycí rampu, škola lepší střechu, SEBA klimatizaci a JZD druhý kravín, čerpací stanici a čtyři bytové jednotky. Obec měla 1335 občanů.

Sedmdesátá léta rozběhla další organizaci **SPOZ** (Sbor pro občanské záležitosti), který vítal narozené občánky, navštěvoval jubilanty a zasloužil se o stavbu architektonicky zajímavé pietní obřadní síně na ponikelském hřbitově (ak. architekt Jaromír Jakeš z Prahy). Vznikl **Svaz invalidů** a **Speleologická společnost**, která se stará nejen o místní jeskyni přes 250 m dlouhou, ale i o podzemní doly na sklářský písek. Ty jsou unikátní raritou v republice.

V osmdesátých letech je v kostele zavěšen nový zvon. Má nápis: „Ke cti sv. apoštola Jakuba Staršího pro farní kostel v Poniklé z darů dobrodinců L. P. 1982 ulili Manouškoví Praha-Zbraslav. ”

V budově MNV se začíná scházet každou středu odpoledne **Klub důchodců** (1985). O dva roky později probíhá obnovený závod ponikelských rejdovaček. Zkonstruovali je koncem 2. světové války Bohumil Hnyk „tatíček“, Otakar Fišera a Josef Tomíček „Němců“. Závodilo se po jestřabské silnici, pak od horního kravína ke škole a 7. ročník sjížděl od hospody Na Táboře k zastávce pojiždné prodejny v Jilmu (prkénka saní dělával z jasanu kolář Stínil a kovovou konstrukci s volantem kovář Vaníček). Ze třiceti dvojic na startu byli nejrychlejší Ivan a František Holubcovi.

„Naštěstí ne všichni občané byli ochotni vyměnit své ideály demokratické společnosti za víkendové cesty na chalupu a trabanta z NDR. O dění ve světě za ostnatým drátem se dovídali z poslechu Svobodné Evropy a Hlasu Ameriky, z tajně opisovaných časopisů a sborníků. Naučili se dešifrovat poselství skrytá ve folkových písních i v divadelních hrách. Dospěla nová generace, a ta už neměla chuť se hrbít. Protesty proti režimu se začaly objevovat stále častěji.“

(Lenka Holubičková: Jak šel život...)

Po sametové revoluci (1989) proběhly první skutečně svobodné volby po čtyřiceti letech vedení republiky komunistickou stranou. Odsunuly ji na druhou kolej a sovětská vojska musela odejít. Českou republiku (1992) vedl její první prezident Václav Havel.

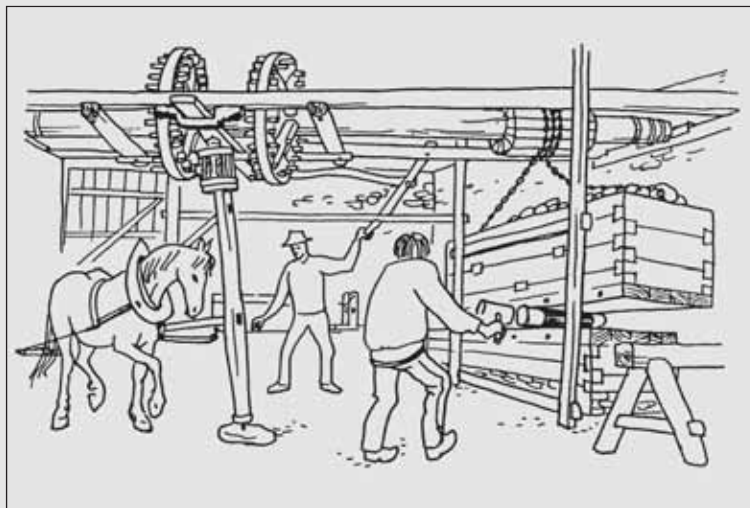
Občané obce začali znovu podnikat, privatizovat a osamostatňovat se. Opět vznikaly spolky jako SATORI (1993) z mravních důvodů a zájmu, nikoli nařízeně. Tak vzniklo i Muzeum krkonošských řemesel manželů Pičmanových. Z JZD se stalo Hospodářské družstvo Krakonošův ranč a z požárníků zase hasiči (mimořádně – roku 2002 se stali mistry České republiky v kategorii starších žáků).

2004 – Interlana, společnost s ručením omezeným, zaměstnává sto lidí, Singing Rock zdejších 20 a chystá se provozovat v bývalém skladu horolezeckou stěnu.

Že jsou to bývalé Palme-Stumpe a Prellogg? Bývalá SEBA a Velkoobchod? Prosím vás, kde žijete, honem se připojte na internet!



Zlatá svatba v ponikelské obřadní síni.



...a tak to táhnem dál!

*Všechny kresby jsou použity z knihy Naše lidové stavby,
kterou napsali Jiří Langer a Josef Vařeka a ilustroval Jiří Langer.*

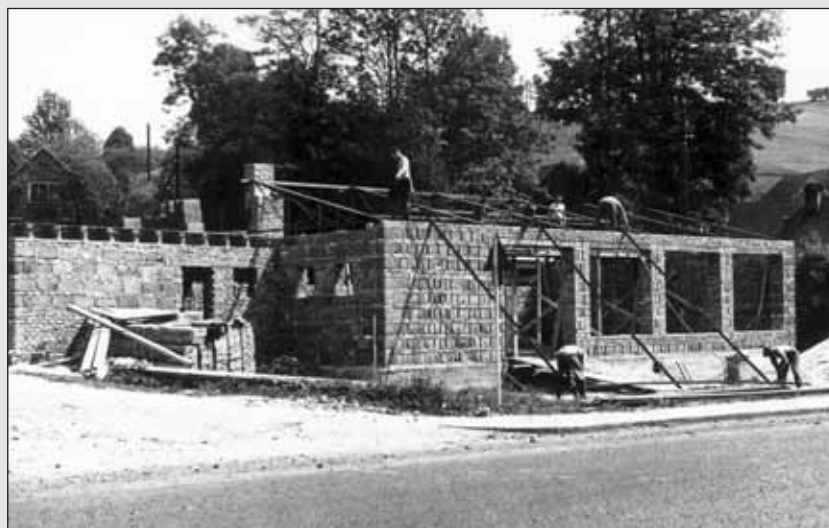
*Fotografie pochází z archivu Obecního úřadu Poniklá
a ze soukromých sbírek J. Hájkové, L. Kadavé, J. Kubína, MUDr. O. Peterky a P. Trojana.*

Pamětní listy zpracoval MUDr. Oldřich Peterka.
Poniklá – červen 2004.

Pro Obecní úřad Poniklá vyrobilo Vydavatelství Gentiana Jilemnice.
Tisk Retip Červený Kostelec.



Stavba silnice v roce 1907.



Výstavba samoobsluhy – 1963.



Požární zbrojnice Jilem – 1959.



Rozestavěné koupaliště – 1961.



Úpravy pomníku padlým – 1972.



Stavba mateřské školy – 1980.

Na vydání Pamětních listů přispěli:

Mrs. Jarmila Maiorana, 317 Canterbury Dr, Pittsburgh

SINGING ROCK, s.r.o., Poniklá 317

INTERLANA, s.r.o., Liberec X

Krakonošův ranč, hospodářské družstvo, Poniklá

RAUTIS, a.s., výroba skleněných vánočních ozdob Lučany nad Nisou

Český svaz včelařů, základní organizace, Poniklá

Myslivecké sdružení Kákov

a občané a přátelé obce Poniklá



Jebavá – čp. 155.



Jarošová – čp. 369



Janečkovi – č.p. 138.



Řehořkovi – č.p. 253.



Slavíková – č.p. 358.



Hájkovi – č.p. 169.